

યુગાન્દા પ્રોટેક્ટરેટની ભૂગોળ.

મગનભાઈ કિશોરભાઈ પંડેલ
સ્કૂલમાસ્ટર, ઇ.સ. યુગાન્દા,
(આકેડી)

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૩૭૮૮ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ યુગાન્તર પ્રોટેક્ટરેટની
અગીય

વેપ્રય ર : ૬૨૨

યુગાન્ડા પ્રોટેક્ટોરેટની ભૂગોળ

(Hand-Book of Uganda)

નો અનુવાદ શ્રી યોગેશ્વર દેવદાસ સાથે.

અનુવાદક અને પ્રકાશક.-

મગનભાઈ કિશોરભાઈ પટેલ.

સ્કૂલમાસ્તર. જૂન. (યુગાન્ડા)

સર્વ હક સ્વાધીન.

સંવત ૧૯૮૩.]

પ્રત ૫૦૦.

[સન ૧૯૨૭.

કિંમત ૧ શિલાંગ.

ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાત વિદ્યાપીઠ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૩ ૭૮૮

Printed at Yugantar P. House,
Station Road, Nadiad, [Bombay]
by Chhotabhai Somabhai Patel.

પ્રસ્તાવના.

યુગાન્ડામાં ઘણા ગુજરાતી ભાઈઓ વસે છે, તેમાં ભણેલો વર્ગ ઘણો છે છતાં તેમણે ગુજરાતી ભાષામાં કોઈપણ જાતના લેખન-પ્રયત્નનો ફેલાવો કર્યો નથી. જેથી આ જે અલ્પ પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે, તે ગુજરાતી ભાઈઓમાં ઉપયોગી થઈ પડશે એવી આશા રાખવામાં આવે છે.

અત્યારસુધી કંપાલા અને જીંજામાં જે હન્ડીઅન રફલો છે, તેમાં યુગાન્ડાની ભૂગોળ શીખવવામાં ઘણી અડચણ પડતી હતી. તે અડચણ દૂર કરવા આ ખાસ પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે.

અંગ્રેજી નહિ ભણેલા તથા નવા આંબલા ભાઈઓને ફેરની ભૂગોળથી માહિતગાર થવામાં આ ચોપડી ઘણી મદદગાર થઈ પડશે.

આ પ્રયાસ પ્રથમનો જ છે. તેમાં ભૂતચૂક પણ હશે. તે જે કોઈ ભાઈ સૂચવશે તેનો આભાર સ્વીકાર કરવામાં આવશે અને તે પ્રમાણે બીજી આવૃત્તિ સુધારવામાં આવશે.

આ પુસ્તક તૈયાર કરવામાં જીંજામાં રહેતા કેટલાક મારા મિત્રોએ મને બનતી મદદ કરેલી તેનો આ સ્થળે હું આભાર માનું છું.

લી. સેવક,

મગનભાઈ કિશોરભાઈ પટેલ.

અનુક્રમ મણિકા.

સામાન્ય વર્ણન	૧
બુગાન્ડા પ્રાવીન્સ	૧૪
મેગા ડિસ્ટ્રીક્ટ	૧૮
મસાકા "	૨૦
મુમેન્ડી "	૨૨
એન્ટુયા "	૨૪
ઇસ્ટર્ન પ્રાવીન્સ	૨૬
બુસોગા ડિસ્ટ્રીક્ટ	૨૮
બુકેડી "	૩૧
ટેસો "	૩૪
લેન્ગો "	૩૬
લોમ્બોર "	૩૮
કારામોન્ગ "	૩૮
વેસ્ટર્ન પ્રાવીન્સ	૩૯
ટોરો ડિસ્ટ્રીક્ટ	૪૧
અંકોલે "	૪૨
કીગેલ "	૪૪
નોર્થર્ન પ્રાવીન્સ	૪૬
બુનીયોરો ડિસ્ટ્રીક્ટ	૪૮
ગુલુ "	૪૯
ચુઆ "	૫૦
વેસ્ટ નાઇલ "	૫૧
રૂડોલ્ફ પ્રાવીન્સ	૫૨
બુગાન્ડાનો પ્રાચીન ઇતિહાસ	૫૩

યુગાન્ત પ્રોટેક્ટરેટનું સામાન્ય વર્ણન

૬૬.

ઉત્તરે એંગ્લો ઈન્ડિયન સુદાનનો મુલક.

પૂર્વ કેનીયા કોલોની.

દક્ષિણે વિક્ટોરીયા સરોવર.

પશ્ચિમે બેન્ગાલ કાંગો.

વિસ્તાર,

આ મુલકની ઉત્તર દક્ષિણ લંબાઈ ૩૬૦ માઈલ અને પૂર્વ પશ્ચિમ પહોળાઈ ૨૬૦ માઈલ છે. ક્ષેત્રફળ ૧૧૦૩૦૦ ચોરસ માઈલ છે. તેમાં ૧૬૧૬૬ ચોરસ માઈલ જેટલું પાણી છે. એટલે કુલ ક્ષેત્રફળના આઠમા ભાગ જેટલું પાણી છે. આ મુલક મુંબઈ ઈલાકાના ખાલસા મુલકથી થોડાજ ઓછો છે.

કુદરતી રચના.

આફ્રિકાના પૂર્વ કિનારાથી અંદરના ભાગમાં ૪૬૦ માઈલ દૂર અને દરીઆની સપાટી કરતાં સરેરાશ ૩૫૦૦ ફુટની ઉંચાઈએ આ યુગાન્ડા પ્રોટેક્ટરેટ આવેલો છે. આમાં વધારેમાં વધારે ઉંચો રૂવેનઝોરી પર્વત દરીઆની સપાટીથી ૧૬૭૬૪ ફુટ અને નીચામાં નીચું રૂડોલ્ફ સરોવર ૧૫૬૦ ફુટની ઉંચાઈએ આવેલું છે.

પર્વતો.

રૂવેનઝોરી : આ પર્વત વેસ્ટર્ન પ્રાવીન્સ અને બ્રેટ્શ્વયન કાંગોની વચ્ચે ઉત્તર દક્ષિણ, આડખર્ટ અને એડવર્ડ સરોવરના કિનારા સુધી આવેલો છે. તેનું એક શિખર મરથેરીટા (૧૬૭૬૪ ફુટ) અને બીજું એલેક્ઝાન્ડ્રા (૧૬૭૨૬) છે. આ બંને શિખરો પર હંમેશાં બરફ રહે છે.

એડગન : (૧૪૧૪૦ ફુટ) આ પર્વત મળાલેની પૂર્વમાં ઇસ્ટર્ન પ્રાવીન્સ અને કેનીઆકોલોનીની વચ્ચે આવેલો છે. તેની બીજો બહુ રમણીય અને ફળદ્રુપ છે. તેની તળેટીમાં “ બુડુડા ” અને “ બુડાડીરી ” રમણીય જગાઓ છે.

મકુમ્બીરો : આ જ્વાળામુખી પર્વત વેસ્ટર્ન પ્રાવીન્સના નૈઋત્ય ખુણામાં સરહદ પર આવેલો છે. તેનાં ઘણાં શિખરો છે. યુગાન્ડાની સરહદ પરનાં શિખરો:- મહાવુરા (૧૩,૫૪૭), મગાહીંગા (૧૧,૪૦૦) અને સેબીનીઓ (૧૧,૯૬૦).

કોકોન્જરો (૬,૨૦૦) : આ પર્વત વેસ્ટર્ન ગ્રોવીન્સમાં મળાલે પાસે આવેલો છે.

મોરોટો (૬,૭૦૦) : આ પર્વત કરમોન્ગ ડિસ્ટ્રીક્ટમાં છે.

આ સિવાય બીજા નાના પર્વતો, મોટા ડુંગરો અને ટેકરીઓ વગેરે ઘણાં છે.

નદીઓ.

નાઇલ : આખા યુગાન્ડામાં ચૌથી મોટી નદી આ છે. તે જાંબ પાસે વિક્ટોરીયા સરોવરમાંથી પડતા રીપન ફોલમાંથી નીકળી ફીઓગા અને આલ્બર્ટ સરોવરમાં પડીને પાછી નીકળી આલ્બર્ટ નાઇલ અથવા બહરેલજેબેલને નામે ઉત્તરમાં સુદાન અને અને ઇજીપ્તમાં વહી ભૂમધ્ય સમુદ્રમાં પડે છે. આ નદીમાં ફીઓગા અને આલ્બર્ટ સરોવરની વચ્ચે એક નાનો મરચીશન ફોલ છે. જેમાં ૪૦૧ ફુટના ઢોળાવેથી પાણી પડે છે. જાંબથી કાઓગા સરોવર સુધી અને મરચીશન આગળના થોડા ભાગમાં આ નદીમાં સ્ટીમરો ચાલી શકતી નથી. આ નદી ઉપર આવેલાં મોટાં ગામ:-

જાંબ, નામાસાગલી, મસીન્ડી, અટુરા, મુટીર અને નીમ્બુલે છે. ઇજીપ્તની આબાદીનો આધાર આ નદીના પાણીથી થતી જેતીવાડી ઉપર છે.

પલઘોમા : આ નદી મળન્ઝીની ઉત્તરે ભુસીઆ પાસેથી નીકળી ફીઓગા સરોવરમાં પડે છે. આ નદીને

એલ્ગન પર્વતમાંથી આવતી માલાવા નદી મળે છે. આ સિવાય બીજી ટરોરો પાસેથી આવતી લુગાગા, એલ્ગન પર્વતમાંથી (બુકુડા પાસેથી) નીકળેલી માનાફવા, મખાલે પાસેથી આવતી નામાતાન્ના, કકોરો પાસેથી નીકળતી લવેરે અને ધંગાંગાની પૂર્વે અને કલીરો પાસે થઈ જતી નગોમ્બવા નદીઓ મળે છે. આ નદીનો ઉત્તરનો ભાગ સેલીસગરી અને જેજ સરોવરો સાથે મળેલો છે. આ નદી ઓળંગવા માટે બુદે બુદે ઠેકાણે ત્રણ ફેરીઓ છે.

અસુઆ અથવા મોરોટો : આ નદી પૂર્વ સરહદ પર આવેલા મોરોટો પર્વતમાંથી નીકળી કીરપાટ્રીક સરોવરમાં પડે છે. ત્યાંથી નીકળી વાયવ્ય બુણા તરફ વહી નીમ્યુલેની ઉત્તરે નાઈલને મળે છે.

કાકુ : નાઈલ નદીનો એક શાંટો મસીન્ડી આગળથી નૈઋત્ય બુણા તરફ વહી આલ્બર્ટ સરોવરમાં પડે છે. મૂળ આગળ આ નદી કાકુ અને મુખ આગળ નકુસી નામે ઓળખાય છે.

મુઝીઝી : આ નદી મુખેન્ડીની પશ્ચિમેથી નીકળી પશ્ચિમ તરફ વહી આલ્બર્ટ સરોવરમાં પડે છે.

કાટોન્ગા : આ નદીનું મૂળ અંકોલે હીસ્ટ્રીકટમાં છે, તે પશ્ચિમથી પૂર્વ તરફ આવી વિક્ટોરીઆ સરોવરમાં પડે છે. મુખ આગળ કાટોન્ગાનો અખાત છે.

સેમ્લીકી : પશ્ચિમ સરહદ પર આવેલા એડવર્ડ સરોવરમાંથી નીકળી સરહદ ઉપર જ વહેતી વહેતી આઈબર્ટ સરોવરમાં પડે છે.

સેઝીબા : કંપાલાથી જીંજા જવાના રસ્તાની દક્ષિણે નકોકાજીરો પાસેથી નીકળી ઉત્તર તરફ વહે છે, તેને લુગાજી પાસેથી નીકળેલી મુસામ્બા નદી મળે છે. પછી તે ઉત્તરમાં કીઓગા સરોવરમાં પડે છે.

લુગોગો : બ્રામ્બો પાસેથી નીકળી ઉત્તર તરફ વહી કાકુ નદીને મળે છે.

મયાન્ઝા : કમ્પાલાની પશ્ચિમેથી નીકળી ઉત્તર તરફ વહી કાકુ નદીને મળે છે.

નાઇલ ખરેખરી નદી છે ખીજી બધી નદીઓ એ એક જાતની પાણી ભરાઈ રહેવાની ઢળતી જમીનો છે, જેમાં પાણી ભરાઈ રહે છે અને તેમાં ઘણું ઘાસ ઉગે છે.

સરોવરો,

યુગાન્ડા દરીયાની સપાટીથી લગભગ ૩૫૦૦ થી ૪૦૦૦ ફુટ જેટલી ઉંચાઈવાળો અને વિષુવવૃત્ત પર આવેલો દેશ છે, વળી તે પર્વતો, ડુંગરા, ટેકરા, ખીણો, જંગલો વગેરેથી ભરપૂર છે, જેથી વરસાદનું પ્રમાણ સાફ છે. આ વરસાદનું પાણી નદીઓ વાટે ખીણોમાં ભેગું થાય છે. તે ખીણોનાં સરોવર બન્યાં

છે, તેમાં વરસાદનું પાણી ભેગું થતું હોવાથી તે મીઠા પાણીનાં છે.

વિક્ટોરીયા ન્યાંઝા : (ન્યાંઝા એટલે સરોવર) આ સરોવર યુગાન્ડાની દક્ષિણ સરહદ પર દરીયાની સપાટીથી ૩૭૨૬ ફુટ ઉંચું આવેલું છે. તેનું ક્ષેત્રફળ ૨૬૮૨૮ ચોરસ માઇલ જેટલું છે, તેમાં સ્ટીમરો ફરે છે. આ સરોવરમાં ઘણી નદીઓ પડે છે, આ સરોવરમાંથી જીંગ આગળ રીપન ધોધ પડે છે ને તે ધોધમાંથી નાઇલ નદી શરૂ થાય છે. આ સરોવરના કિનારાનો ભાગ ઘાસ અને જંગલોથી ભરેલો છે, તેથી તે મલેરીયસ અને સ્લીપીંગ સીકનેસવાળો છે.

આ સરોવર પર યુગાન્ડાનાં બંદરો:- મન્નજી, જીંગ, કીબાન્ગા, પોર્ટબેલ, એન્ટેબી, બુકાકાટા આવેલાં છે.

આલ્બર્ટ ન્યાંઝા : આ સરોવર યુગાન્ડાની પશ્ચિમે બેલ્ગનકોંગોની સરહદ પર આવેલું છે. આ દરીયાની સપાટીથી ૨૦૨૮ ફુટની ઉંચાઇએ આવેલું છે. આ સરોવર પર બુટીઆબા બંદર છે. નાઇલ નદી પર આવેલા મસીન્ડી બંદરથી અહીં સુધી પાકો રસ્તો છે, બેલ્ગનકોંગો અહીં થઇને જવાય છે. આ સરોવરમાં પણ સ્ટીમરો ફરે છે, આ સરોવરનું ક્ષેત્રફળ ૨૦૬૪ ચોરસ માઇલ જેટલું છે.

કીઓગા : આ સરોવર નાઇલના પાણીથી બનેલું છે. નાઇલ નદી આ સરોવરમાંથી મસીન્ડી આગળથી

નીકળી ઉત્તરમાં જાય છે અને તેનો એક ફાંટો કાઢું નદીના નામે નૈઋત્ય તરફ જાય છે. આ સરોવરમાં પલ્લધોમા ને સેઝીળવા નદીઓ પડે છે. આ સરોવરના કિનારા પર આવેલાં બંદરો:- લાલે, બુગોન્ડો, કેલે, કચુંગ, મચ્છીન્ડી એ બંદરોએ સ્ટીમરો ફરે છે. આ સરોવરનો એક ભાગ કવાનીઆ સરોવર નામે ઓળખાય છે.

એડવર્ડ : યુગાન્ડાની પશ્ચિમ સરહદ પર આવેલું છે. તે ૩૦૦૦ ફુટની ઉંચાઈએ આવેલું છે.

જ્યોર્જ : વેસ્ટર્ન પ્રોવીન્સના મધ્ય ભાગમાં ૩૦૧૫ ફુટની ઉંચાઈએ આવેલું છે. આ સરોવરના સાથે એડવર્ડ સરોવર કાઝીંગાની ખાડીથી જોડાયેલું છે.

રૂડોલ્ફ : આ સરોવર રૂડોલ્ફ પ્રોવીન્સમાં દરીઆની સપાટીથી ૧૫૬૦ ફુટની ઉંચાઈએ આવેલું છે.

વામાલા : કંપાલાથી મુબેન્ડીના રસ્તાની બાજુ પર આ સરોવર આવેલું છે. તેનું પાણી કાટોગા નદી મારફતે વિક્ટોરીઆ ન્યાંઝામાં જાય છે.

આ સીવાય બીજાં નાનાં સરોવરો ઘણાં છે.

ધોધ,

રીપન ફ્રેન્સ : જીંજ પાસે વિક્ટોરીઆ-સરોવર-માંથી આ ધોધ ત્રણ જથ્થે પડે છે.

મરચીશન ક્ષેત્ર : વિક્ટોરીયા નામક, કીઓગા સરોવરમાંથી નીકળી ઉત્તરમાં થઈ પશ્ચિમ તરફ વળી આઈબર્ટ સરોવરને મળવા જાય છે. ત્યાંથી થોડે દુર ફળવ આગળ આ ક્ષેત્ર ૪૦૧ કુટની ઢાળાઈએથી પડે છે.

સેઝીબવા ક્ષેત્ર : આ ક્ષેત્ર જીંજથી કંપાલા જતાં મુકોનો અને લુગાજી વચ્ચે સેજીબવા નદીમાં એક નાનો ક્ષેત્ર છે જેમાં ઘણી ઉંચાઈએથી પાણી પડે છે.

આ સીવાય મળાલે પાસે પણ એક ક્ષેત્ર પડે છે જેમાંથી નામાતાલા નદી બને છે.

સરોવર કિનારો,

વિક્ટોરીયા ન્યાંઝા પર આ દેશનો કિનારો ઘણો ખાંચા ખાંચાવાળો છે. તે પર બંદરો પણ કુદરતી રીતે સારાં બનેલાં છે. મજનજી બંદર બર્કલી અખાત પર આવેલું છે, ત્યાંથી પશ્ચિમે કિનારે કિનારે ચાલીએ તો મેકડોનાલ્ડનો અખાત છે તેથી આગળ જીંજ પીઅર બુબુમાની ખાડી પર આવેલું છે. તે પછી ગ્રાન્ટ બે, રોઝેબરીની ખાડી, ડામ્બાની ખાડી, મરચીશન અખાત પર પોર્ટગેલ પીઅર છે, પછી વૈગાનો અખાત, નસોંગોનો અખાત, કાટોન્ગાનો અખાત, કાટોન્ગા નદીના મુખ આગળ તે પછી છેલ્લો સાંગોનો અખાત છે. બીજા કોઈ સરોવરમાં અખાતો નથી.

ટાપુઓ,

વિક્ટોરીયા ન્યાંઝામાં ઘણા ટાપુઓ છે, તેમાં મુખ્ય સેસે ટાપુઓ એન્ટેબીથી દક્ષિણે સરેવરમાં આવેલા છે અને જીંગા પીઅરથી દક્ષિણે બુવુમાના ટાપુઓ છે.

આ સિવાય નાના અને છુટાછવાયા ટાપુઓ ઘણાજ છે.

આબોહવા,

યુગાન્ડાની હવા પરદેશીઓ માટે ઘણી ખરાબ છે. ઋતુ નિયમિત નથી. કેમ કેમ વખત એક દિવસમાં ત્રણે ઋતુ થઈ જાય છે. સાધારણ રીતે યુગાન્ડામાં બે વરસાદની ઋતુ અને બે ડેરી ઋતુ ગણાય છે. વરસાદની ઋતુ માર્ચ, એપ્રિલ અને મે તથા નવેમ્બર અને ડીસેમ્બર માસની છે. બાકીના મહીના ડેરી ઋતુના છે. યુગાન્ડા ને ઇસ્ટર્ન પ્રોવીન્સમાં વરસાદનું પ્રમાણ કંઈક વધારે છે અને વેસ્ટર્ન ને નોર્થન પ્રોવીન્સમાં વરસાદનું પ્રમાણ તેથી થોડું છે અને રૂડોલ્ફ પ્રોવીન્સમાં તો ઘણા થોડા પ્રમાણમાં વરસાદ પડે છે. આખા યુગાન્ડામાં વરસાદનું પ્રમાણ સરેરાશ ૨૦ થી ૭૦ ઇંચ જેટલું છે. ગરમીનું પ્રમાણ જુદે જુદે સ્થળે જુદું જુદું છે.

રોગ,

મલેરીયા અહીં સાધારણ બાબત છે. વરસાદની ઋતુ પછી તેનું જોર વધે છે. બેહરકાર માણસોને

તેમાંથી “ બ્લેક વૉટર ” નામનો ભયંકર રોગ થઈ જાય છે. આ સિવાય ન્યુમોનીઆ, શીળી, પ્લેગ, રક્તીપીંગ સીકનેસ વગેરે બીજા મુખ્ય રોગ છે.

સરકારી દવાખાનાં:- એન્ટેબી, કંપાલા, જીન્સ, મળાલે, સરોટી, બરારા, મસીન્ડી, ફોર્ટપોર્ટલ, બોમ્બો, ગુલુ અને લીરામાં છે, તેમાં યુરોપીયન મેડીકલ ઓફીસરો છે.

મસાકા, હોઈમા, બુટીઆબા, નામાસાગલી, કીગેજી, કીટગુમ આમાં આસીસ્ટન્ટ મેડીકલ ઓફીસરો છે.

અર્ચ મીશનરીઓનાં દવાખાનાં:- યુરોપીયન તથા નેટીવો માટે કંપાલા ને ફોર્ટપોર્ટલમાં છે, તેની શાખાઓ નડેજે, મુકોનો, હોઈમા, મળાલે, મસીન્ડી, કમુલી, ગયાન્સ, ઇગાંગા, અંગોરા અને નાબુમાલેમાં છે.

જંગલો,

આખો યુગાન્ડા જંગલોથી ભરપુર છે. આબોહવા અને કુદરતી કારણોને લઈને જંગલો અહીં ખુટે તેમ નથી. વિક્ટોરીઆ ન્યાંઝા, આલ્બર્ટ ન્યાંઝા, એડવર્ડ સરોવર ને નાઈલનો કિનારો ઘાટાં જંગલોથી ભરપુર છે. એમાં મખીરા, બુડોંગો, બુગોમા, કીબાલે, અંકોલે ને ટેરો ફોરેસ્ટો આવેલાં છે. આ ફોરેસ્ટોમાં નિકાશની મુખ્ય ચીજ ઇમારતી લાકડાં, રબર અને જંગલની બીજ પેદાશ છે. જંગલો સિવાય બીજા ભાગોમાં આમલી, બાવળ, ભુગુ, શામ્લીઆ, ચુકેલી-પટ્ટસ અને મખુલીનાં ઝાડો ઘણાં થાય છે.

જનવરો,

દેશમાં જંગલો તથા સરોવરો ઘણાં હોવાથી જંગલી, શિકારી તથા પાણીનાં જનવરો પણ ઘણાં છે. જંગલોમાં જંગલી ભેંસ, ચિત્તા, ડુછર, સિંહ, જીંઘા, હરણ, સાબર અને વાંદરાં છે. સરોવરો તથા નદીઓમાં મોટા મોટા મગર, દરીઆઈ ઘોડો, (કીઓકો) માછલાં વગેરે અને ગ્રામ્ય જનવરોમાં ગાય, બકરી, ઘેટાં, ગધેડાં અને ગળદ મુખ્ય છે.

પક્ષીઓમાં:- પાપટ, (આસમાની રંગનો) જળકુકડી, બગલાં, ગીધ, મોર, કબુતર, ચકલી તથા માખીઓ ને કીડીઓ વીણી ખાનારાં જતજતનાં પક્ષીઓ અને પાકને નુકશાન કરનારાં નાનાં જીવડાં પણ ઘણાં છે.

ખેતીવાડી.

અહીં જમીન ઘણી ફળદ્રુપ છે તથા વરસાદનું પ્રમાણ જોઈએ તેવું હોવાથી ખેતીવાડી સારી થાય છે. કપાસ, કેરી, રબર, મરચાં, મગફળી, મકાઈ, કેળાં અને જતજતનાં ફળદૂલો પણ ઘણાં થાય છે.

સરકારે એન્ટેબીમાં જુદીજુદી જાતના છોડના નમુનાઓનો એક “ ઓરેનીકલ ગાર્ડન ” બનાવેલો છે. તથા જુદીજુદી જાતના છોડ ઉછેરવાના અખતરા અજમાવવા કંપાસામાં એક ક્ષેત્ર બનાવેલું છે.

વેપાર,

આ દેશનો પોણા ભાગ જેટલો વેપાર ઇન્ડીયનોના હાથમાં છે. વેપારી મુખ્ય સંબંધ યુરોપ તથા ઇન્ડીયા સાથે છે.

આયાત:- કાપડ, રેલ્વેનો સામાન, સાંચાકામ, દવાઓ, પેટ્રોલ, કેરોસીન તથા દરેક જાતનો તૈયાર કરેલો માલ.

નીકાશ:- રૂ, કપાસીઆ, ચામડાં, હાથીદાંત, કોકી, રબર, શીંગડાં, મરચાં વગેરે છે.

વેપારી સાધન:- વિક્ટોરીઆ, કીંગ્સગા ને આલ્બર્ટ સરોવરો ને નાઈલ નદીમાં સ્ટીમરો ફરે છે. રેલ્વેનું પ્રમાણ થોડું છે. કંપાલાથી પાર્ટબેલ સુધીની તથા જાંજથી નામાસાગાલી સુધીની બુસોગા રેલ્વે છે. કેનીઆથી રેલ્વેનો એક ફાંટો મળાલે થઈ મખુલામીટી સુધી તૈયાર થાય છે. તથા તેનો બીજો ફાંટો સરોટી થઈ લીરા અને સુદાન તરફ લઈ જવાની વકી છે.

મોટરો, મોટર લોરીઓ ને સાઇકલો આ દેશમાં મોટી સંખ્યામાં વેપારના ઉપયોગમાં વપરાય છે.

વેપારની બીજાવણી માટે નેશનલ ને સ્ટેન્ડર્ડ બેંકની શાખાઓ પણ છે.

વસ્તી,

યુગાન્ડાની વસ્તી કેનીઆ કરતાં વધારે પ્રમાણમાં છે. પરદેશી વસ્તીમાં ઇન્ડીયનોની વસ્તી આશરે ૩૦૦૦-૪૦૦૦ હજારની છે. ને યુરોપીઅનોની વસ્તી ૫૦૦-૬૦૦ ની છે.

રાજ્યવહીવટ.

આ દેશ અંગ્રેજોના રક્ષણ હેઠળ આવેલો છે, અસહનો નેટીવ રાજ્યવહીવટ કાયમ ગળી અંગ્રેજ સરકાર પોતાની દેખરેખ નીચે અહીંનું રાજ્ય ચલાવે છે.

અંગ્રેજ સરકાર તરફથી આ દેશનો ઉપરી અધિકારી ગવર્નર નીમાય છે, તેને મદદ કરવાને એક ધારાસભા છે. ગવર્નરના હાથ નીચે પ્રાંતના પ્રોવીન્સીઅલ કમિશ્નરો અને તેમના હાથ નીચે ડિસ્ટ્રીક્ટ કમિશ્નરો છે.

નેટીવ સરકારમાં દરેક પ્રાંતના જુદાજુદા રાજા છે, તેઓ અંગ્રેજ સરકારની સંમતિથી રાજ્ય ચલાવે છે. તેમને મદદ કરવા એકેકી કૌંસીલ (લુઠીકો) હોય છે, તેમના હાથ નીચે પ્રગણાના મુખ્ય ' મામી ' (સરદાર) અને તેના હાથ નીચે નાના મામીઓ હોય છે.

રાજકીય વિભાગો.

(૧) જુગાન્ડા પ્રાંત, (૨) ઈસ્ટર્ન પ્રાંત, (૩) વેસ્ટર્ન પ્રાંત, (૪) નોર્થર્ન પ્રાંત, (૫) રૂડોલ્ફ પ્રાંત.

બુગાન્ડા પ્રોવીન્સ.

—(૦)—

આ પ્રાંતનો મોટો ભાગ વિક્ટોરીયા ન્યાંઝા પર આવેલો છે.

૯૬.

ઉત્તરે:- ઇસ્ટર્ન અને નોર્થર્ન પ્રોવીન્સ.

દક્ષિણે:- વિક્ટોરીયા ન્યાંઝા ને ટાંગાનીકાનો મુલક.

પુર્વે:- નાઇલ નદી અને તેની પેલી પાર ઇસ્ટર્ન પ્રોવીન્સ.

પશ્ચિમે:- વેસ્ટર્ન પ્રોવીન્સ આવેલા છે.

આ પ્રાંતમાં ચાર ભાગ જેટલી જમીન અને એક ભાગ જેટલું પાણી છે.

નદીઓ,

(૧) નાઇલ (૨) સેઝીબ્વા (૩) લુગોગો (૪) મયાન્ઝા (૫) કાકુ (૬) નકુઝી (૭) મુઝીઝી (૮) કાટોન્ગા.

સરોવરો,

(૧) વિક્ટોરીયા ન્યાંઝા (૨) કીઓગા (૩) વામાલા (૪) કીબનીમેલોલા (૫) કાચીરા (૬) નાબુગામો.

વિક્ટોરીયા સરોવર પરનો કિનારો જંગલો ને ટેકરીઓથી ભરપુર છે. તેમાં કંપાલાથી પુર્વે મખીરા

ફેરેસ્ટ તથા મસાકાની દક્ષિણે માલાખી ગામ્બો તથા ટેરો ફેરેસ્ટ આવેલાં છે. આ સરોવરના કિનારા પરનો કેટલોક ભાગ સ્ત્રીપીંગ સીકનેસવાળો છે.

ટાપુઓ,

વિક્ટોરીયા સરોવરમાં એન્ટેબી ડીસ્ટ્રીક્ટના સેસે, કોમે ને બુબુમા ટાપુઓ આવેલા છે.

કિનારો,

વિક્ટોરીયા સરોવર પરનો કિનારો ઘણા ખાંચા ખાંચાવાળો છે તેથી તેમાં ઘણા અખાતો ને ખાડીઓ આવેલી છે.

- (૧) રોઝેબરી ને બુબુમાની ખાડી પર જીંજ પોર્ટ છે.
- (૨) હામ્બાની ખાડી પર કીબાન્ગા પોર્ટ છે.
- (૩) મરચીશન અખાત પર પોર્ટબેલ છે.
- (૪) વૈયા અને નસોંગાના અખાતો એ એન્ટેબી ડીસ્ટ્રીક્ટમાં છે.
- (૫) કાટોન્ગાનો અખાત એ કાટોન્ગા નદીના મુખ પર છે.
- (૬) સોંગા ને ડુવાકુના અખાતો મસાકા ડીસ્ટ્રીક્ટમાં આવેલા છે.

વરસાદ,

વિક્ટોરીયા ન્યાંઝાના કિનારા પર વરસાદ વધારે પડે છે. પછી જેમ જેમ દુર જઈએ તેમ તેમ વરસાદનું પ્રમાણ ઓછું થતું જાય છે. ઉત્તરમાં ખડ્ડીમાં વરસાદની ઘણી તાણ રહે છે.

પાક,

મુખ્ય પાક કેળાં, જુજુ, બટાટા, મકાઈ, કપાસ, કોફી અને રબર.

મુખ્ય નિકાસની વસ્તુઓ:- કપાસ, કોફી ને રબર.

કપાસનું વાવેતર પહેલુંવહેલું સને ૧૯૦૮ માં આ ભાગમાં કરવામાં આવ્યું, તે પછી સને ૧૯૧૮ થી તેના વાવેતર પર ખાસ ધ્યાન આપવામાં આવ્યું છે, જે હાલ નિકાસની મુખ્ય ચીજ લે છે. આ પ્રાંત કપાસના વાવેતરમાં ઇસ્ટર્ન પ્રોવીન્સથી બીજે નંબરે આવે છે.

વિભાગીય છાંડના રોપાણાના અખતરા સને ૧૯૧૦થી શરૂ થયા, તેમાં કોફી અને રબરના છાંડ ઉછેરવામાં ફતેહમંદ થવાથી તેનાં વાવેતરનાં ઇસ્ટેટો સ્થાપવામાં આવ્યાં છે. સને ૧૯૧૮ સુધીમાં ૧૩૦ જેટલાં ઇસ્ટેટો આ પ્રોવીન્સમાં થયાં હતાં.

રેલ્વે,

- (૧) કંપાલાથી વિક્ટોરીયા સરોવર પર આવેલા પોર્ટબેલ પોર્ટ સુધી ૭ માઈલની રેલ્વે છે. કંપાલાનો બધો વહેવાર આ રેલ્વેથી આવે છે.
- (૨) કંપાલાથી બોમ્બો એક નાની ટ્રાલી રેલ્વે છે. તે મીલીટરી કેમ્પ માટે ખાસ બાંધેલી છે.
- (૩) કંપાલાથી જીન્ત સુધી તથા કંપાલાથી મીટી-યાના અને મુબેન્ડી સુધી રેલ્વે બાંધવાની યોજના થયેલી છે.

પોસ્ટ અને તાર ઓફીસ,

કંપાલા. બ્રોમ્બો, એન્ટેબી, મુબેન્ડી, મસાકા આમાં પોસ્ટ અને તાર ઓફીસો છે, પોર્ટબેલ અને બુકાકાટામાં એકલી તાર ઓફીસ છે.

પાકા રસ્તા.

કંપાલાથી જુનું પક માઈલ છે.

- .. મસાકા. બરાર થઈ કબાલે ૨૫૨ માઈલ.
- .. મુબેન્ડી થઈ પોર્ટફોર્ટલ ૨૦૨ માઈલ.
- .. હોઈમા (કાકુ રીવર થઈ) ૧૨૮ માઈલ.
- .. બ્રોમ્બો (કાકુ રીવર થઈ)ને મસીન્ડી ૧૪૩ મા.
- .. મબુલામીટી ૫૪ માઈલ.

મુખ્ય ડીસ્ટ્રીક્ટો.

(૧) મેંગો ડીસ્ટ્રીક્ટ (૨) મસાકા ડીસ્ટ્રીક્ટ (૩) મુબેન્ડી ડીસ્ટ્રીક્ટ (૪) એન્ટેબી ડીસ્ટ્રીક્ટ.

નેટીવ ગવર્નમેન્ટ.

બુગાન્ડા પ્રાંતનાં ૨૦ પરગણાં છે તે બધાંના રાજા કબાકો કહેવાય છે, તે કંપાલામાં રહે છે. તે ૮૯ મેમ્બરની કાઉન્સીલની મદદથી રાજ્ય ચલાવે છે. નેટીવે નેટીવોના ફોજદારી તથા સીવીલ ગુન્હાઓના ચુકાદો આપવાનો તેને હક્ક છે. તેના આપેલા ચુકાદા ઉપર અંગ્રેજ સરકારને અપીલ થઈ શકે છે.

કબાકાની કાઉન્સીલ અથવા લુકીકો જે ૮૯ મેમ્બરોનો બનેલો છે, તેમાં એક પ્રેસીડેન્ટ અથવા પ્રાઇમ મીનીસ્ટર (કાટીકારો) એક વાઇસ પ્રેસીડેન્ટ કે નેટીવ ચીફ જસ્ટીસ (ઓમ્યુલામુઝી) અને એક ટ્રેઝરર (ઓમ્યુવાનીકા) હોય છે. આ ત્રણ સિવાય દરેક પ્રગણાનો સાબ એક એક (મુખ્ય મામી) અને દરેક પ્રગણાના ત્રણ ત્રણ પ્રખ્યાત માણસો તથા બાકીના છ કબાકાના ચુંટી કાઢેલા માણસો બેસે છે.

લુકીકાના તાબામાં દરેક પ્રગણાની કોર્ટ હોય છે, જેનો ઉપરી સાબ હોય છે, તેને એબામાસાબ કહે છે. એબામાસાબના હાથ નીચે ત્રીજા પ્રકારની નાની કોર્ટો કે જેને ગોમ્બોલોલા કહે છે. તે ઉપરીઓ એબાગોમ્બોલોલા કહેવાય છે. તેમને કબાકા તરફથી જુદાજુદા ખિતાબો અપાય છે.

0

* મેંગો ડીસ્ટ્રીક્ટ *

—:0:—

આ ડીસ્ટ્રીક્ટનાં પાંચ પરગણાં છે. (૧) કીઆડોન્ડો (૨) કીયાગ્વે (૩) બુલેમેઝી (૪) બરૂલી (૫) બુગેરેરે.

નદીઓ,

મયાન્ઝા, લુગોગો ને સેઝીબ્વા.

રાઉન શીપા,

(૧) કંપાલા (૨) પોર્ટબેલ (૩) કીબાન્ગા.

મુખ્ય શહેરો,

કંપાલા : આ આખા પ્રોટેક્ટરેટમાં મોટું અને જીનું શહેર બ્રીટીશ ઇસ્ટ આફ્રીકા કંપનીના વખતમાં કેપ્ટન લુગાડે ઈ. સ. ૧૮૬૦ માં વસાવ્યું હતું અને એક કિલ્લો બાંધ્યો હતો. પણ પાછળથી કિલ્લા પાસે પુરતી જગા ન હોવાથી નાકશેરો હીલ ઉપર ગવર્નમેન્ટ મથક ખસેડવામાં આવ્યું હતું.

અર્ચ બીશનરી સોસાયટી તથા મીલહીલ બીશનનાં મુખ્ય મથક અહીંયાં છે. આ પ્રાંતનો નેટીવ રાજ કબાકો અહીં રહે છે. આ શહેરની આજુબાજુ નેટીવોની વસ્તી બહુ છે.

ગામમાં એક મોટું ઇન્ડીયન બજાર, આ પ્રાંતની મોટી મોટી ઇન્ડીયન પેઢીઓની ઓફીસો, નેશનલ અને સ્ટેન્ડર્ડ બેંક તથા યુરોપીયન એસીઆટીક અને નેટીવોનાં મોટાં હોસ્પીટલો છે, તથા એક ઇન્ડીયન અને એક ખોળ સ્કૂલ છે.

પોર્ટબેલ : કંપાલાથી ૭ માઈલ દુર વિક્ટોરીયા સરોવર પર કંપાલાનું બંદર છે. અહીંથી રૂ, કપાસીયા, રબર, કોફી પરદેશ ગઈ છે.

કીબાન્ગા : કીયાગ્વં પરગણાનું હમણાં નવું ખોલેલું
મંદર છે.

ખોખો : કંપાલાથી ૨૨ માઇલ દુર મીલીટરી
કેમ્પનું મથક નાની ટોલી રેલ્વેથી જોડાયેલું છે.

લુગાજી : જીન્નથી કંપાલા જવાના રસ્તા ઉપર
આવેલું શ્રીયુત નાનજી કાલીદાસ મહેતાનો સુગર
ફેક્ટરીનું મથક છે.

: : મસાકા ડીસ્ટ્રીક્ટ : :

—:0:—

વિક્ટોરીયા ન્યાંજાના પશ્ચિમ કિનારા પર આ
ડીસ્ટ્રીક્ટ આવેલી છે.

આ ડીસ્ટ્રીક્ટનાં ચાર પરગણાં છે. જુકુ, કોકી,
કાબુલા અને માવોંગોલા છે.

નદીઓ.

કાગાગા અને કાંટોન્ગા.

ડીસ્ટ્રીક્ટના મુખ્ય બે ભાગ કરેલા છે. (૧) જુકુ (૨) કોકી

આ ડીસ્ટ્રીક્ટમાં શિકારનાં પ્રાણીઓ ઘણાં છે, સુકી
ઋતુમાં ખોરાક અને પાણીની તાણ રહે છે. ઝરા-

ઓનું પાણી બગડી જાય છે. ખુકુનો અગ્નિ ખુબે ઘણો નીચાણવાળો ભાગ છે. તેમાં ટેરો ફેરેસ્ટ દે ત્યાં વરસાદ વધારે છે.

આ ડીસ્ટ્રીક્ટનો મુખ્ય પાક:- જુગુ, તલ, કપા અને ઘી છે.

મસાકા : કંપાલાથી ૮૩ માઈલ દુર ઇ. સ. ૧૮૮૬ માં વસ્યું છે. તેમાં ડી. સી. ની ઓફીસ તથા હોસ્પીટલ છે. અહીં એક નાનું ઈન્ડીયન બજાર દે અહીંથી ઘી, યુગાન્ડાના બીજા ભાગોમાં જાય છે.

ખુકાકાટા પોર્ટ : મસાકાથી ૨૪ માઈલ દુર વિક્ટોરીયા સરોવર પર મસાકાનું પોર્ટ છે.

મુખ્ય સરોવરો,

વિક્ટોરીયા ન્યાંઝા, નાબુગાબો, કીજીનેએબોલા અ કાચીરા છે.

મુખ્ય નદીઓ,

કાટેન્ગા અને કાગાગા.

પોસ્ટ અને તાર ઓફીસ,

મસાકામાં પોસ્ટ અને તાર ઓફીસ બન્ને દે ખુકાકાટામાં એકલી તાર ઓફીસ છે.

પાકા રસ્તા,

માસાકાથી કંપાલા	૮૩	માઇલ છે.
„ બરારા	૮૮	માઇલ છે.
„ બુકાકાટા	૨૪	માઇલ છે.
„ કીકોમા	૨૮	માઇલ છે.

- મુખેન્ડી ડિસ્ટ્રીક્ટ -

—:0:—

મેંગો ડિસ્ટ્રીક્ટની પશ્ચિમે આ ડિસ્ટ્રીક્ટ આવેલી છે.

આ ડિસ્ટ્રીક્ટના ચાર પરગણાં છે. (૧) બવેકુલા (૨) બુયાગા (૩) બુગાન્ગાઝી (૪) સીંગો.

આ ડિસ્ટ્રીક્ટનો મધ્ય ભાગ કૃષ્ણદ્રૂપ અને ટેકરીઓ-વાળો છે. આલ્બર્ટ સરોવર, નકુઝી અને કાપુ નદીઓ તરફનો ભાગ ઢળતો છે. નદીઓ ઘાસથી ભરપુર છે. આલ્બર્ટ સરોવર પર સ્લીપીંગ સીકનેસ-વાળી જગા છે.

મુખ્ય પાક,

બટાટા, બાજરી, ઘી, ચામડાં અને કપાસ છે.

મુખ્ય સરોવરો,
આલ્બર્ટ અને વામાલા.

નદીઓ,
મયાન્ઝા, કાપુ, નકુઝી અને મુઝીઝી છે.

ટાઉન શીપ,

મુબેન્ડી : આ શહેર કંપાલાથી ૧૦૪ માઇલ દુર છે. ફોર્ટ પોર્ટલના રસ્તા ઉપર આવેલું છે. અહીં ડી. સી. ની ઓફીસ, તાર અને પોસ્ટ ઓફીસ તથા નાનું ઇન્ડીયન બજાર છે. આ શહેરની ઉત્તરે ૨૨ માઇલ પર કાકુમીરો પહોલાં ગવર્મેન્ટ મથક હતું.

મીશન,

ક્રીકોમામાં ચર્ચ મીશનરી સોસાયટીનું તથા બુબુની અને મુકુમીમાં વાઇટ ફ્રાઇર્સનાં મીશન છે.

પાકા રસ્તા,

મુબેન્ડીથી કંપાલા ૧૦૪ માઇલ.

,, ફોર્ટ પોર્ટલ ૬૮ માઇલ.

,, કાકુમીરો ૨૨ માઇલ.

:: એન્ટેબી ડીસ્ટ્રીક્ટ ::

—:0:—

મેંગો ડીસ્ટ્રીક્ટના અગ્નિ ખુણામાં અને વિક્ટોરીયા સરોવરના વાયવ્ય કિનારા પર આ ડીસ્ટ્રીક્ટ આવેલી છે. આમાં લગભગ ૩ લાખ પાણી અને ૧ લાખ જમીન છે.

આ ડીસ્ટ્રીક્ટનાં સાત પરગણાં છે:—

(૧) ખુસીરો (૨) સેસે ટાપુ (૩) ખુવુમા ટાપુ (૪) માવો-કોટા (૫) ખુટામ્યાલા (૬) ગોમ્યા (૭) ખુસુબુ.

આ ડીસ્ટ્રીક્ટમાં એલીફન્ટ ઘાસ ઘણું છે. સરોવર કિનારા પર જંગલો પણ ઘણાં છે. કેટલાંક વસ્તી વિનાનાં અને રક્ષીપીંગ સીકનેસવાળાં છે. આ ડીસ્ટ્રીક્ટમાં શિકારનાં પ્રાણીઓ પણ ઘણાં છે. ખુવુમા અને સેસે ટાપુઓ ઘણા ક્ષણદ્રુપ છે, તેમાં કુદરતી દેખાવ સારા છે, વરસાદ તેમાં વધારે પડે છે, મકાનો બાંધવાના પથરા તેમાં સારા છે.

નદીઓ,

મયાન્ઝા અને કાટોન્ગા.

સરોવરો,

વિક્ટોરીયા ન્યાંઝા અને વામાલા.

દાઉન શીપ,

એન્ટેબી : આ શહેર સને ૧૯૮૩ માં મીલીટરી મથક માટે ખાસ વસાવવામાં આવ્યું હતું. ત્રણના અરસામાં આ મથક ખાસ જરૂરી થઈ પડ્યું હતું. આ આખા યુગાન્ડાની રાજધાનીનું મથક છે, તેમાં ગવર્નર હાઉસ, ટેલરી ઓફીસ, ચીફ સેક્રેટરીઝ ઓફીસ, હાઇકોર્ટ વગેરે છે.

મીશન,

આ ડિસ્ટ્રીક્ટના દરેક પરગણામાં એન્ટેબી તથા બુડોના યુરોપીઅનોએ સ્થાપેલી ત્રણ મીશનરી સોસાયટીની તથા વાઈટ ક્રાઇસ્ટનાં મથકો છે.

:: ઈસ્ટર્ન પ્રોવીન્સ ::

—:0:—

બુગાન્ડા પ્રોવીન્સના ઈશાન ખૂણામાં આવેલો આ ઈસ્ટર્ન પ્રોવીન્સ આખા યુગાન્ડામાં મોટામાં મોટો પ્રોવીન્સ છે. તેમાં ચાર લાગ જેટલી જમીન અને એક લાગ જેટલું પાણી છે.

નદીઓ,

નાઇલ, અસુઆ, સુઆમ, માલાવા અને સીઓ છે.

પર્વતો,

(૧) એલ્ગન (૨) કોકોન્જેરો (૩) મોરોટો (૪) ડેબા-સીન (૫) લોબોર (૬) નેપોનો (૭) એમોર.

બેટ.

સીગુલુ, ડાગુઝી.

સરોવર,

વિક્ટોરીયા ન્યાંઝા, લેક કીઓગા.

કિનારો,

આ પ્રાંતનો થોડો લાગ વિક્ટોરીયા ન્યાંઝાના કિનારા પર આવેલો છે.

બર્કલીનો અખાત તે પર મજબૂત પોર્ટ છે અને તે સિવાય એક મેકડોનાલ્ડનો અખાત છે.

કીઓગા સરોવર પર આ પ્રાંતનો કિનારો ઘણો ખાંચાખાંચાવાળો છે, પણ તે છાછં અને ઘાસવાળું સરોવર હોવાથી જોઈએ તેટલા ઉપયોગમાં આવતું નથી. તે પર ખુગોન્ડો, કેલે, લાલે અને કચુંગ બંદરો છે.

મુખ્ય નિકાશ,

કપાસ, ઇમારતી લાકડું, કોફી, ચામડાં અને મરચાં છે.

રેલ્વે,

જાંનથી ૬૧ માઇલ દુર નામાસાગાલી સુધીની ખુસોગા રેલ્વે છે. તે પર જાંન, મટાઇ, લુર્જીંગા, મખુલામીટી અને નામાસાગાલી સ્ટેશનો છે, તે સને ૧૯૧૨ માં બંધાય છે.

કેનીઆની રેલ્વેનો એક ફાંટો નકુરથી એન્ડોરેટ, ટરોરો, સાંભાટીયા અને કમુલી આગળ થઈ મખુલામીટી આગળ જોડાય છે.

પોસ્ટ અને તાર ઓફીસો,

જાંન, ઇંગાંગા, નામાસાગાલી, મજનજી, ટરોરો, મખાલે, સરોટી, ખુગોન્ડો, આમાં તાર ઓફીસો અને પોસ્ટ ઓફીસો છે, અને લુર્જીંગા, મખુલામીટી આમાં ફક્ત તાર ઓફીસો છે. કમુલીમાં હમણાં થોડા વખતથી પોસ્ટ ઓફીસ ઉઘાડવામાં આવી છે.

પાકા રસ્તા,

જાંબથી મખાલે ખુશીઆ રસ્તે ૧૩૦ માઇલ.

જાંબથી મખાલે સાંભાટીઆ રસ્તે ૬૪ માઇલ.

„ „ પાલીસા „ „ „

„ કંપાલા ૫૪ માઇલ.

„ મળનજી ૧૦૦ માઇલ.

મખાલેથી „ ૬૨ માઇલ.

„ સરોટી ૮૦ માઇલ.

સરોટીથી લીરા ૭૫ માઇલ.

લીરાથી પોર્ટ મસીન્ડી ૭૫ માઇલ.

મુખ્ય ડિસ્ટ્રીક્ટો,

- (૧) ખુસોગા, (૨) ખુકેડી (૩) ટેસો (૪) લેંગો
(૫) લોખોર (૬) કારામોળ.

* ખુસોગા ડિસ્ટ્રીક્ટ *

ખુગાન્ડા પ્રોવીન્સની પૂર્વે અને મેંગો ડિસ્ટ્રીક્ટની
લગોલગ આ ડિસ્ટ્રીક્ટ આવેલી છે.

આ ડીસ્ટ્રીકટનાં આડ પરગણાં છે:-

(૧) ખુગાખુલા (૨) કીગુલુ (૩) લુચુકા (૪) ખુલામોગી
(૫) ખુગ્વેરી (૬) ખુકોલી (૭) ખુન્યુલી (૮) ખુન્યા.

હંદલાં ત્રણ પરગણાં નકામા જેવાં છે, તેમાં વસ્તી નથી.
ખુકોલી સ્લીપીંગ સીકનેસવાળી જગા છે. ઇન્ડીઅનોની
ઘણી વસ્તી આ પ્રાંતમાં છે. આ ડીસ્ટ્રીકટમાં ૧૫
યુરોપીયન ઇસ્ટેટો છે, તેમાં કોફી, રબર વવાય છે.

મુખ્ય પાક,

આ ડીસ્ટ્રીકટમાં કેળ, બટાટા, બાવટો, કપાસ,
જુગુ અને તલ છે. આખા યુગાન્ડામાં આ પ્રાંતમાં
કપાસનો પાક વધારે થાય છે.

નદીઓ,

નગોમ્બવા, પલધોમા, નાઇલ.

નગોમ્બવા : ઇગંગાની પશ્ચિમે નાખીવુમ્બી પાસેથી
નીકળી પલધોમા નદીને મળે છે.

સરોવરો,

વિક્ટોરીયા ન્યાંઝા અને કીઓગા.

રેલ્વે,

જીંજીથી નામાસાગાલી સુધી ૬૧ માઈલ લાંબી છે.
જીંજીથી કંપાલા સુધીની રેલ્વેની યોજના ચાલે છે.

મીશન,

ચર્ચ સોસાયટીના મથક ઇગાંગા, કમુલી અને કલીરો. મીલહીલ મીશનરીનાં મથકો જાંજ, ઇગાંગા, કમુલી અને કલીરો છે.

રાઉનરીયા,

જાંજ : બુસોગા તેમજ ઇસ્ટર્ન પ્રોવીન્સની રાજ-ધાનીનું મથક વિક્ટોરીયા ન્યાંઝા પર આવેલું છે. અહીં પી. સી. અને ડી. સી. ની ઓફીસ, ટ્રેઝરી ઓફીસ, નેશનલ બેન્ક, સ્ટેન્ડર્ડ બેન્ક, ગવર્નમેન્ટ હોસ્પિટલ અને મોટું ઇન્ડીયન બજાર છે. એક ઇન્ડીયન સ્કૂલ પણ છે.

અહીં આગળથી વિક્ટોરીયા ન્યાંઝાના રીપન ફેલ-માંથી નાઇલ નદી શરૂ થાય છે.

ઇસ્ટર્ન પ્રોવીન્સના જનરોની અહીં મોટી પેઢીઓ છે. અહીંથી રૂ અને કપાસીઆ પરદેશ ચઢે છે.

ઇગાંગા : જાંજથી ૩૦ માઇલ દૂર છે. ત્યાંનાં જંગલોમાંથી ઇમારતી લાકડું જાંજ પીઅરે આવે છે.

કમુલી : મબુલામીટીથી ૮ માઇલ દૂર છે.

કલીરો : લુર્જીંગા સ્ટેશનથી ૨૬ માઇલ દૂર છે.

આ સિવાય બીજાં મુખ્ય ગામો:- સાંલાટીયા, નાઇગોબીઆ, બુલોપા, નામાસાગાલી અને નમેંડવા વગેરે છે.

પાકા રસ્તા,

- (૧) જાંબથી ઢંગાંગા, કલીરો ને નામાસાગાલી રોડ
- (૨) „ „ કમુલી ને મખુલામીટીનો રોડ
- (૩) „ મજનજી રોડ.
- (૪) „ સાંભાટીયા રસ્તે મખાલે રોડ.
- (૫) „ ઢંગાંગા, કલીરો ને પાલીઆ રોડ.
- (૬) કલીરોથી લુઝીંગા.

- બુકેડી ડીસ્ટ્રીક્ટ -

—————:(૦):—————

આ ડીસ્ટ્રીક્ટ ખુસોગા ડીસ્ટ્રીક્ટની પૂર્વે આવેલી છે

આ ડીસ્ટ્રીક્ટનાં દશ પરગણાં છે:-

- [૧] ખુગીશું [૨] કોકોન્જેરો [૩] એલગન અને નખાઇ (ઉત્તર ખુગીશું) [૪] એલગન (સાઉધર્ન ખુગીશું) [૫] ખુન્ચુત્તી [૬] ખુગ્વેરી [૭] ખુડામા [૮] પાલીસ [૯] ખુગ્વે [૧૦] સાઝીઆ.

મુખ્ય પર્વતો,

એલગન અને કોકોન્જેરો.

મુખ્ય નદીઓ,

કીઓકો : એલ્ગન પર્વતમાંથી નીકળી ગેજ સરો-
વરમાં પડે છે.

સીરોકો : એલ્ગન પર્વતમાંથી બુડાડીરી આગળથી
નીકળી સેલીસગરી સરોવરમાં પડે છે.

લવેરે : મખાલેની ઉત્તરેથી નીકળી પલ્લઘોમાને
મળે છે.

નામાતાલા : મખાલે પાસેથી નીકળી મખાલે
સરોટી રોડ અને મખાલે પાલીસા રોડને કોસ કરી
પલ્લઘોમાને મળે છે.

માનાફવા : એ એલ્ગન પર્વતમાંથી બુડુડા અને
બુલુલુ આગળ થઈ મખાલે મળત-જી રોડને કોસ કરી
નામાતાલા નદીને મળે છે.

માલાવા : એલ્ગન પર્વતમાંથી નીકળી બુટીબા
આગળ મખાલે મળત-જી રોડને કોસ કરી પલ-
ઘોમાને મળે છે.

આ ડીસ્ટ્રીક્ટમાં પલ્લઘોમા મોટી નદી છે. આ નદી
ઓળંગવા માટે ત્રણે જગાએ તેના પર ફેરીઓ છે.
(૧) બુકામ્બાની ફેરી (૨) નામીમ્બાની ફેરી (૩) નામુ-
દુમ્બાની ફેરી.

રેલ્વે,

કેનીઆની રેલ્વેનો એક ફાંટો ટરોરો તથા પાલીસા આગળ થઈ ખુસોગા ડીસ્ટ્રીક્ટમાં જવાનો છે.

મુખ્ય પાક,

કપાસ, જુગુ, કોફી અને મરચાં.

આ ડીસ્ટ્રીક્ટમાં બી. સી. જી. એની ઘણી જીનેરીઓ છે.

મીશન.

ચર્ચ મીશનરી સોસાયટીની એક હાઇસ્કૂલ ૧૯૦૮ માં મખાલેમાં સ્થપાયેલી છે તથા ૧૯૧૨ માં મુવીલેમાં એક એગ્રીકલ્ચર કોલેજ સ્થપાયેલી છે. મીલહીલ મીશન ન્યોન્ડો અને નગોંગરામાં છે.

તાર અને પાસ્ટ આફ્રીસો,

મખાલે, ટરોરો અને મળનજી પાર્ટ.

ગાઉન શીપો,

મખાલે : આ ડીસ્ટ્રીક્ટનું મુખ્ય મથક છે.

ટરોરો : મખાલેથી મળનજી રોડ પર ૨૬ માઈલ પર આવેલું છે.

મળનજી : વિક્ટોરીયા સરોવર પર મખાલેથી ૬૨ માઈલ દુર મખાલેનું બંદર છે, ત્યાંથી ૩, કપાસીઆ પરદેશ ચઢે છે.

પાલીસા, બુસીઉ વગેરે બીજાં મોટાં ગામો છે.

પાકા રસ્તા,

- (૧) મળાલે પાલીસા રોડ.
- (૨) મળાલે સરોટી રોડ.
- (૩) મળાલે મળનજી રોડ.

૦

* ટેસો ડીસ્ટ્રીક્ટ *

—:૦:—

આ ડીસ્ટ્રીક્ટ બુકેડી ડીસ્ટ્રીક્ટની ઉત્તરે આવેલી છે, આ ડીસ્ટ્રીક્ટના રસ્તા ઘણા સારા છે.

મુખ્ય પાક કપાસ છે, તે પીલવાની અંગોરા, બુગોન્ડા અને સરોટીમાં જીનેરીઓ છે.

મુખ્ય પરગણાં પાંચ છે.

- (૧) કુમી (૨) બુકીડીઆ (૩) સરોટી (૪) સરેરે અને (૫) યુસુકું છે.

મુખ્ય પર્વતો,

કામાલીંગા : આ પર્વત ડીસ્ટ્રીક્ટના ઈશાન ખુણામાં આવેલો છે.

નદીઓ,

ક્રીઓકો અને અસુઆ.

સરોવરો,

(૧) ક્રીઓગા (૨) એલીસબરી અને (૩) ગેગ.

(૧) ક્રીઓગા સરોવર પર લાલે પોર્ટ (સરોટીનું) અને બુગોન્ડો પોર્ટ છે. પહેલાં અંગોરા પોર્ટ હતું પણ હાલમાં તે અંધ થયું છે, અને તેને બદલે એગુલે પોર્ટ છે.

તાર અને પોસ્ટ ઓફીસો,

સરોટી અને બુગોન્ડો.

સરોટી : આ મુખ્ય મથક અને ૧૯૧૪ થી થયું છે. તીરા અને કારામોજા અહીં થઈને જવાય છે. લાલે આનું પોર્ટ છે. કુમી તથા બુગોન્ડો બીજાં મોટાં ગામો છે.

પાકા રસ્તા.

સરોટીથી લીરા રોડ.

કુમીથી બુગોન્ડો રોડ

સરોટીથી સરેરે રોડ.

” યુસુકુ રોડ.

” કેલે રોડ.

* લેન્ગો ડીસ્ટ્રીક્ટ *

આ ડીસ્ટ્રીક્ટ ટેસો ડીસ્ટ્રીક્ટની પશ્ચિમે આવેલી છે.
આ ડીસ્ટ્રીક્ટમાં સને ૧૯૧૨ થી કપાસનું વાવેતર થાય છે.

હાથી અને જંગલી લેન્સો અહીં વધારે છે.

આ ડીસ્ટ્રીક્ટનાં આઠ પરગણાં છે.

(૧) ફીઝોગા (૨) ડોકોલો (૩) માર્ઝી (૪)
કવાનીઆ (૫) અદુરા (૬) કોલી (૭) ઇંડી
(૮) મોરોટો.

પર્વત,

ઉત્તરે એમોર પર્વત છે.

નદીઓ,

નાઇલ અને અસુઆ, તે સિવાય બીજી નાની
નદીઓ જેવી કે:- ટોચી, કોલી અને એરોમઆ.

સરોવરો,

ફીઝોગા અને કવાનીઆ.

ખંદરો,

નાઇલ પર અદુરા અને ફીઝોગા સરોવર પર
કયુંગ અને કેલે છે.

ટાઉનશીપો,

લીરા : કોંલી નદીના મુળ આગળ નગેટા હીલ પાસે આ ક્રીસ્ટીકટનું મુખ્ય મથક આવેલું છે. આનું મુખ્ય પોર્ટ કચુંગ કીઓગા સરોવર પર ૨૬ માઈલ પર આવેલું છે. સને ૧૯૧૪ પહેલાં ગવર્મેન્ટ મથક કવાનીઆ સરોવર પર આવેલા નેબીએસોમાં હતું. ક્રીટગુમ અને ગુલુ અહીં થઈને જવાય છે.

અદુરા : નાઈલ નદી ઉપર પોર્ટ છે. ગુલુ અહીં થઈને જવાય છે.

બીજાં ગામો સાંગાઈ, કલાકી, કબીરામાઈડો અને કેલે.

પાકા રસ્તા,

લીરાથી કચુંગ ૨૬ માઈલ.

” અદુરા

સાંગાઈથી કલાકી.

કેલેથી ડોકોલો.

પોસ્ટ અને તાર આફ્રીસો,

લીરા અને કબીરામાઈડો.

- લોબોર ડિસ્ટ્રીક્ટ -

—:૦:—

આ ડિસ્ટ્રીક્ટ ટેસો ડિસ્ટ્રીક્ટની ઉત્તરે આવેલી છે.
તેમાં એક સરોવર કીરપાટીક છે, જેમાંથી મોરોટો
અથવા આગુગા નદી નીકળે છે.

પર્વતો,

માઉન્ટ નેપોનો અને કામાલીંગા.

આ ડિસ્ટ્રીક્ટમાં હજુ સુધી કોઈ ઠેકાણે ગવર્મેન્ટ
મથક સ્થાપવામાં આવ્યું નથી.

:: કારામોજ ડિસ્ટ્રીક્ટ ::

—:૦:—

આ ડિસ્ટ્રીક્ટ લોબોર ડિસ્ટ્રીક્ટના અગ્નિ ખૂણામાં
આવેલી છે.

નદીઓ,

તુર્કવેલ અથવા સ્વામ છે.

પર્વતો,

મોરોટો અને એલગન છે.

આમાં થોડા વખતથી મોરોટોમાં ગવર્મેન્ટ મથક
ખોલવામાં આવ્યું છે.

:: વેસ્ટર્ન પ્રોવીન્સ ::

—:0:—

આ પ્રોવીન્સ યુગાન્ડાની તથા યુગાન્ડાની પશ્ચિમે આવેલો છે.

૬૬.

આ પ્રાંતની પૂર્વે યુગાન્ડા પ્રોવીન્સ છે.

દક્ષિણે ટાંગાનીકાનો મુક્ક છે.

પશ્ચિમે બેલ્જીયન કાંગો છે.

ઉત્તરે આલ્બર્ટ સરોવર ને યુગાન્ડા પ્રાંત.

નદીઓ,

મુઝીઝી : આ પ્રાંતની ઉત્તર સરહદ પર આવેલી છે, તે આલ્બર્ટ સરોવરમાં પડે છે.

કાગાગા : આ નદી પૂર્વ સરહદ પર ૨૬ માઈલ પર આવેલી છે, તે કાટોન્ગા નદીને મળે છે.

કાગેરા : આ નદી દક્ષિણ સરહદ પર આવેલી છે, અને તે વિક્ટોરીયા ન્યાંઝામાં પડે છે.

ઇશાશા : આ નદી પશ્ચિમ સરહદ પર આવેલી છે, અને તે એડવર્ડ સરોવરમાં પડે છે,

સેમ્લીકી : આ નદી પશ્ચિમ સરહદ પર આવેલા એડવર્ડ સરોવરમાંથી નીકળી આલ્બર્ટ સરોવરમાં પડે છે.

પર્વતો,

આ પ્રાંતની પશ્ચિમે રૂવેન્ઝોરી પર્વત આવેલો છે, તે પર્વત ઉપર સદાકાળ બરફ રહે છે, તેનાં બે શીખરો છે:- મરઘેરીટા અને એલેકઝાન્ડ્રીઆ છે. આ પર્વતથી ૧૨૦ માઇલ દૂર દક્ષિણમાં મકુમ્બીરો જ્વાળામુખી પર્વત આવેલો છે, જેનાં ઘણાં શીખરો છે તેમાંનાં મુખ્ય આ પ્રાંતમાં (૧) મહાવુરા (૨) મગાહાંગા અને (૩) સાળીનીઓ છે.

સરોવરો,

આલ્પર્ટ સરોવર ઉત્તરે છે.

જ્યોર્જ સરોવર મધ્યમાં છે.

એડવર્ડ સરોવર પશ્ચિમ સરહદ પર છે.

કાચીરા અને નાકીવાલી એ પૂર્વ સરહદ પર છે.

પોસ્ટ અને તાર ઓફીસો,

બરારા, કબાલે, ફોર્ટ પોર્ટલ.

પાકા રસ્તા,

ફોર્ટ પોર્ટલ, મુબેન્ડી રોડ.

કબાલે, બરારા અને મસાકા રોડ.

બરારાથી રૂહોકો રોડ.

” લુટોટો રોડ.

ડીસ્ટ્રીક્ટો,

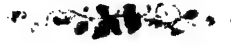
(૧) ટોરો (૨) અંકોલે (૩) કોગેળ.

ફોર્ટ પોર્ટલથી ખરારા ૧૩૧ માઈલ

ખરારાથી કોગેળ ૫૪ માઈલ.

— ટોરો ડીસ્ટ્રીક્ટ —

આ ડીસ્ટ્રીક્ટ આ વેસ્ટર્ન પ્રોવીન્સના ઉત્તર ભાગમાં આવેલ છે. તેના રાજ્યને મુકામા કહે છે.

મુખ્ય ડીસ્ટ્રીક્ટો દશ છે.

પર્વત.

ફ્રેન્ચઝરી : આ પર્વતની હાર પશ્ચિમ સરહદ પર આઈબર્ટ અને એડવર્ડ સરોવરો વચ્ચે આવેલી છે. તેની ઉપર ૭૦૦૦ ફુટની ઉંચાઈ સુધી માણસો રહે છે, તેની ઉપર વાસ અને ઇમારતો શાકડું ઘણું ઉગે છે.

નદીઓ,

કાટોન્ગા, મપાંગા, મુઝીઝી અને સેમ્લીકી.

સરોવરો,

આલ્બર્ટ, એડવર્ડ અને જ્યોર્જ.

એડવર્ડ અને જ્યોર્જ સરોવર વચ્ચે કાઝીંગા ચેનલ છે.

ફોરેસ્ટ,

ઈટવારા અને કીખાલી.

મુખ્ય શાહિર,

ફોર્ટ પોર્ટલ : એ આ ડીસ્ટ્રીક્ટ તથા વેસ્ટર્ન પ્રોવીન્સનું મુખ્ય મથક છે. તેમાં પી. સી. અને ડી. સી. ની ઓફીસો છે. નાનું ઇન્ડીયન બજાર તથા ત્રણ મીશન છે. બેલજીયન કોંગો જવાનો એક રસ્તો અહીંથી થઈને જાય છે.

પાકા રસ્તા,

ફોર્ટ પોર્ટલથી મુબેન્ડી.

” બરારા ૧૩૧ માઈલ.

” હોઈમા ૯૦ માઈલ.

:: અકાલે ડીસ્ટ્રીક્ટ ::

આ ડીસ્ટ્રીક્ટ દોરો ડીસ્ટ્રીક્ટની દક્ષિણે ને મસા-કાની પશ્ચિમે આવેલી છે. આ ડીસ્ટ્રીક્ટના રાજાને

મુગાએ કહે છે, તેનો રાજ્યવહીવટ યુગાન્ડાના કબાકા જેવો છે, આ ડીસ્ટ્રીક્ટનાં ૧૪ પરગણાં છે. આ ડીસ્ટ્રીક્ટની દક્ષિણ સરહદ પર કુંગરોની હાર આવેલી છે.

નદીઓ,

કાગેરા અને કાગાગા.

સરોવરો,

એડવર્ડ, કાચીરા, મખુરો તથા નાંકીવાલી. એડવર્ડ અને જ્યોર્જ સરોવર વચ્ચે કાઝીંગા ચેનલ આવેલી છે.

ફોરેસ્ટો.

મારાંગામ્બો અને કાલીન્ઝી. એડવર્ડ સરોવર પાસે આવેલાં છે.

મુખ્ય શહેર.

ખરારા : અહીંનાં હવાપાણી સારાં છે. તેમાં ડી. સી. ની ઓફીસ છે. ચર્ચ મીશનરી સોસાયટી તથા વાઇટ ક્લારનું મથક છે.

પાકા રસ્તા.

ખરારાથી	લુટોટો	૪૦	માઇલ.
„	કબાલે	૫૪	„
„	મસાકા	૮૮	„
„	ફોર્ટ પોર્ટલ	૧૩૧	„
„	લુહોકો	૩૫	„

- ક્રીગેજ ડીસ્ટ્રીક્ટ -

—————:૦:—————

અંકોલે ડીસ્ટ્રીક્ટની પશ્ચિમે આ ડીસ્ટ્રીક્ટ આવેલી છે. આની પશ્ચિમ અને દક્ષિણ સરહદો પર મકુમ્બીરો જવાળામુખીનાં શીખરો આવેલાં છે. મુખ્ય શીખરો:- સાળીનીઆ, મગાડીંગા, મુહાવુરા, કાવીમ્બીરી, ચીકોમો અને નકાંગવા.

નદીઆ.

ઇશાશા, અને નદુંગે એ નદીઆ એડવર્ડ સરોવરમાં પડે છે.

સરોવરો,

એડવર્ડ, બુન્થોન્ગી, મટાન્ડા અને મુરેચી.

આ ડીસ્ટ્રીક્ટનાં ચાર પરગણાં છે. (૧) રૂકીંગા (૨) રૂઆન્ડા (૩) રૂઝુમ્બુરા (૪) કીન્કીજી.

કબાલે : ડીસ્ટ્રીક્ટનું મુખ્ય મથક છે. તેમાં ડી. સી. ની ઓફીસ, પોસ્ટ ઓફીસ અને તાર ઓફીસ છે. અહીંથી એલ્જીયન કોન્ગો જવાય છે. સન ૧૯૧૪ પહેલાં ગવર્મેન્ટ મથક રૂકીંગામાં હતું.

પાકો રસ્તો,

આમાં ફક્ત એકજ છે, જે કબાલેથી બરારા જાય છે. એક નાનો રસ્તો કબાલેથી કુખ્યા સુધીનો છે, આ સિવાય બીજા રસ્તાઓ કાચા અને કોરી સીઝનમાં સાઈકલ તથા મોટર સાઈકલ પર જઈ શકાય તેવા છે.

નોર્થન પ્રોવીન્સ

આખા યુગાન્ડામાં આ પ્રાંતનો વિસ્તાર ઇસ્ટર્ન પ્રોવીન્સથી સહેજ થોડો છે.

હદ,

પૂર્વે ઇસ્ટર્ન પ્રોવીન્સ.

દક્ષિણે યુગાન્ડા પ્રોવીન્સ.

ઉત્તરે એંગ્લો ઇન્ડિયન સુદાન.

પશ્ચિમે બેન્ગાલ કાંગો આવેલાં છે.

પર્વતો,

પૂર્વે એમારૂ, નેપોનો, રોમ, નાંગેયા, હરેગો.

ઉત્તરે લાન્ગીઆ, ઇલાલા, ગુલે, એગુ.

નદીઓ,

ઉત્તર તરફથી નાઇલ અને અસુઆ.

પશ્ચિમ તરફથી કાપુ.

સરોવર,

આલ્બર્ટ પશ્ચિમે છે તથા આલ્બર્ટ નાઇલમાં લેઇક
રૂબી છે.

ફેલ,

વિક્ટોરીયા નાઇલમાં ફળવ આગળ મરચીશન ફેલ છે.

પોસ્ટ અને તાર ઓફીસો,

બુટીઆબા, મસીન્ડી ટાઉન અને હોઇમામાં છે.
મસીન્ડી પોર્ટમાં ફક્ત તાર ઓફીસ છે.

પાકા રસ્તા,

પાકો રોડ ફક્ત એકજ છે જે મસીન્ડી પોર્ટથી
બુટીઆબા સુધીનો છે, બીજા રસ્તા કાચા અને કોરી
સીઝનમાં મુસાફરી કરી શકાય તેવા છે.

મુખ્ય ડીસ્ટ્રીક્ટો,

(૧) બુનીયોરો (૨) ગુલુ (૩) ચુઆ (૪) વેસ્ટ
નાઇલ છે.

► બુનીયોરો ડીસ્ટ્રીક્ટ ◄

આ ડીસ્ટ્રીક્ટમાં સરોવર આલ્બર્ટ છે.

નદીઓ.

નાઈલ, કાકુ, નકુસી. હોઈમાની ઉત્તરે વાકી નદી, મસીન્ડીની ઉત્તરે વેંગા નદી છે, આ નદીઓ આલ્બર્ટ સરોવરમાં પડે છે.

કોરેસ્ટો,

બુટોંગો તે મસીન્ડી ટાઉનની પશ્ચિમે અને બુગોમા હોઈમાની પશ્ચિમે છે.

આ ડીસ્ટ્રીક્ટનાં છ પરગણાં છે, આ બધાનો ઉપરી મામી તે મુકામા કહેવાય છે. તેનો કારભાર બુગાન્ડાના કબાકા જેવો છે.

મુખ્ય શહેર,

મસીન્ડી : નાઈલ નદી પર આવેલા મસીન્ડી પોર્ટથી ૨૬ માઈલ પર આવેલું છે. આમાં નોર્થન પ્રોવીન્સના પી. સી. ની ઓફીસ છે. તથા આ ડીસ્ટ્રીક્ટનો ડી. સી. પણ અહીં રહે છે.

મસીન્ડી પોર્ટ : કીઓગા સરોવર પર બંદર છે, તેનાં હવાપાણી ઘણાં મલેરીઅસ છે.

હોઈમા : બીબું માકું શહેર છે પહેલાં ગવર્મેન્ટ મથક અહીં હતું.

બુટીઆબા : આદખર્ટ સરોવર પર બેલજીયન કોંગોમાં જવાના રસ્તા પર બંદર છે. મસીન્ડી પોર્ટથી અહીં સુધી ટ્રાન્સ પોર્ટની સગવડ સારી છે.

મુખ્ય રસ્તા,

મસીન્ડીથી	મસીન્ડી પોર્ટ	રક	માઇલ.
„	બુટીઆબા	૪૭	„
„	હોઇમા	૩૪૥	„
„	અટુરા ફેરી	૫૨૥	„
„	પોર્ટથી બુટીઆબા	૭૬	„

0

* ગુલુ ડીસ્ટ્રીક્ટ *

—:0:—

બુનીયોરોની ઉત્તરે ગુલુ ડીસ્ટ્રીક્ટ આવેલી છે.

નદીઓ,

આદખર્ટ નાઇલ, અસુઆ, ઉન્યામા અને ટોચી છે.

આ ડીસ્ટ્રીક્ટની ઉત્તરે આવેલું નીમ્યુલે આ ડીસ્ટ્રીક્ટમાંથી જુદું પાડી સને ૧૯૧૨ થી એંગ્લો ઇજીપ્શન સુદાનનું ગવર્મેન્ટ મથક બનાવ્યું છે.

મુખ્ય શહેર,

ગુલુ : સને ૧૯૧૧ થી ગવર્મેન્ટ મથક નક્કી થયું છે, તે પહેલાં આલ્બર્ટ પર કોબા ગવર્મેન્ટ મથક હતું.

રસ્તા,

ગુલુથી કીટગુમ ૫૭ માઈલ.

„ અટુરા ૪૮ „

„ વિક્ટોરીયા નાઈલ પર ચોર્ટ લીરી
(મોટર સાઈકલ રોડ ૬૫ માઈલ.)

— ચુઆ ડીસ્ટ્રીક્ટ —

————— (૦) : —————

આ ડીસ્ટ્રીક્ટ ગુલુ ડીસ્ટ્રીક્ટની પૂર્વે આવેલી છે.

આ ડીસ્ટ્રીક્ટની ઉત્તર સરહદ પર ઘણા પર્વતો છે.

નદીઓ,

અસુઆ : ઉત્તર તરફ જાય છે અને નાઈલ નદીને મળે છે.

પેજર : કીટગુમ આગળ થઈ અસુઆ નદીને મળે છે.

નામુર : નાઈલ નદીને મળે છે.

એમોર : ઉત્તરમાં સુદાન તરફ જાય છે.

આ ડીસ્ટ્રીક્ટમાં ઘણાખરા રસ્તા બાંધીકે તથા
મોટર સાઇકલના છે.

રસ્તા.

ફીટગુમથી ગુલુ ૫૭ માઇલ.

.. લીરા ૬૫ માઇલ.

.. મેડીઅલ કેમ્પ ૬૨ માઇલ.

મુખ્ય શહેર.

ફીટગુમ : આ ટેમ્પરરી ગવર્નમેન્ટ મથક અને
૧૯૧૨ થી નક્કી થયું છે. તેમાં ડી. સી. ની ઓફીસ
છે. અહીંથી મોટર રસ્તે સુદાન જવાય છે.

— વેસ્ટ નાઇલ —

આઘર્ટ નાઇલથી પશ્ચિમનો ભાગ તે વેસ્ટ નાઇલ
છે. સરોવર આઘર્ટ ન્યાંઝા છે, નાની નદીઓ ઘણી
છે, તે બધી નાઇલને મળે છે.

આ ડીસ્ટ્રીક્ટમાં નાના નાના પર્વતો છે, તે પર
વાંસ ઘણા થાય છે.

રસ્તા,

અરુઆથી વિક્ટોરીયા નાઇલ પર મુટીર જકા માઇલ.

બીજા રસ્તા સાઇકલ તથા મોટર સાઇકલના છે.

અરુઆ : ગવર્નમેન્ટ મથક છે.

— રૂડોલ્ફ પ્રોવીન્સ —

આ પ્રાંત યુગાન્ડાના ઇશાન ખૂણામાં આવેલો છે. આ આખો પ્રાંત તદ્દન જંગલી અવસ્થામાં છે. આમાં રૂડોલ્ફ નામનું સરોવર છે, જેના નામ ઉપરથી રૂડોલ્ફ પ્રાંત પડેલું છે. થોડા વખતથી આ પ્રાંતમાં ગવર્નમેન્ટ મથક સ્થાપવામાં આવ્યું છે.

સમાપ્ત.

:: યુગાન્ડાનો પ્રાચીન ઇતિહાસ ::

યુરોપીઅનો આગ્યા પહેલાંના આ દેશનો ઇતિહાસ ક્રૂત અહીંના લોકોમાં પ્રચલિત દંતકથાઓ પરથી જ જાણી શકાય છે.

દંતકથાઓ પણ ઘણા મોટા પ્રમાણમાં છે. પરંતુ જે સામાન્ય રીતે અધી દંતકથાઓ સાથે મળતી થાય છે તેના અત્રે ઉપયોગ કરવામાં આવેલા છે.

ઘણા લાંબા સમય પહેલાં જ્યારે આ દેશના માણસો તદ્દન જંગલી હતા ત્યારે હજારો ખુણામાંથી એક “આદીયા” નામની જાતે આ દેશ ઉપર હક્કો કર્યો અને પોતાનું રાજ્ય સ્થાપ્યું. આ જાતનો પહેલો રાજા (કબાકા) કીન્દુ નામે હતો અને તેની પછી આજ સુધીમાં ૪૦૦ થી વધુ વરસમાં ૩૨ રાજા થયા છે. તે વખત દરમિયાન અહીંયાંના અધા પ્રાંતો-અન્ગારો, યુગાન્ડા, ટોરો, યુસુગા એકજ રાજસત્તાના હાથ નીચે હતા. આ લોકોના રિવાજો પ્રમાણે પોતાની મરજીમાં આવે તેમ રાજધાની ફેરવતા. આ મુદ્દત દરમિયાન બાજી ઘણી જાતો જેવી કે:- લાન્ગો, અચાલી, ટેસો વગેરેએ આ મુલક પર ચઢાઈ કરેલી, પરંતુ તેઓ કાબી શકેલા નહિ.

આ દેશમાં પહેલવહેલા પરદેશી લોકો આવવાની નિશાનીઓ ક્યાયાળુ નામના કમાકાના વંખતથી જરૂર છે. તેની પાસે ખ્યાલાઓ અને થાળીઓ વગેરે પહેલવહેલાં હતાં. આ માલ આરણ લોકો જાન્ઝીયાર તરફથી લાવતા. તે પછી ઈ. સ. ૧૮૬૨ ની સાલમાં પહેલવહેલા યુરોપીઅનો સ્પીક અને ગ્રાન્ટ આવ્યા. તેમણે નામલ નદીનું મૂળ રીપન કોસ્સ શોધી કાઢ્યું પછી સર સેમ્યુઅલ બેકર દ્વંધથી કપડી ઈ. સ. ૧૮૭૨ માં અહીંયાં આવ્યા. થોડા સમય પછી જનરલ ગાર્ડન સુદાનના ગવર્નર તરીકે આવ્યા અને તેણે આ દેશમાં બે અંગ્રેજ લોકોનાં મથક બનાવ્યાં. ઈ. સ. ૧૮૭૫ ની સાલમાં સ્ટેન્લી આવ્યા તે આ લોકોની રાજ્ય-પદ્ધતિ વગેરે બંધ ઘણા ખુશ થયા અને તેણે અહીં ખ્રિસ્તી ધર્મના પ્રચાર કરવા માટે પાદરીઓ મોકલવા ઇંગ્લાંડ પત્ર લખ્યા, તેથી ઈ. સ. ૧૮૭૭ ની સાલમાં પહેલી પાદરીઓની ટુકડી જાન્ઝીયારને રસ્તે અહીં આવી. એમને મુટેસાએ સારો આશ્રય આપ્યો. ઈ. સ. ૧૮૮૪ માં મુટેસા મરી ગયો અને તેની પછી તેનો છોકરો મ્વાન્ગા ગાદી પર આવ્યો. મ્વાન્ગા ઘણોજ દુર્ગુણી અને ખરાબ ચાલનો હતો. જેથી તે તેની મુસલમાન અને ખ્રિસ્તી બેક પ્રજાઓને તે ગમતો નહિ. મ્વાન્ગાને તેના નાસ્તિક સલાહકારોએ એમ ભરાવ્યું કે યુરોપીઅનો તારો દેશ લપ લેવા આવ્યા છે. આ ભંભેરણીના પરીણામે જ્યારે બીશપ હેનીગ્ટન ખુસોગામાં રહીને આવતો હતો ત્યારે તેણે બીશપને મરાવી નાંખાવ્યો. તે પછી તેણે

ખ્રિસ્તીઓને સખત ત્રાસ આપવા માંડ્યો. એક તરફથી મુસલમાન પ્રજા પણ તેની વિરુદ્ધ હતી, અને તે લોકોના સાંભળવામાં એમ આવ્યું કે એક ધર્મવાળા મોટા મોટા માણસોને મ્યાન્ગા હોદ્દાઓમાં એસાદી કાઢ એવા એટ પર મફી આવવાનો છે કે જ્યાં તેમને જીવનમર્યાદા મરવું પડે. આથી અધી પ્રજાએ જળવો જગાવ્યો અને તેના પરિણામે મ્યાન્ગાને ઇ. સ. ૧૮૮૮ માં ગાદી છોડી ભાગી જવું પડ્યું. આ પછી તેનો દીકરો ગાદીએ આવ્યો તેણે નાના જીલ્લાઓના સુબાગીરી ખ્રિસ્તી તેમજ મુસલમાન ધર્મ પાળતા સુબાઓને સરખે ભાગે વહેંચી આપી. પરંતુ મુસલમાનો આથી નારાજ થયા અને ખ્રિસ્તીઓને હેનન કરવા લાગ્યા. તેના પરિણામે ખ્રિસ્તીઓને પણ અંકોલેના રાજા ન્યાલેના શરણ નીચે જવું પડ્યું અને અલીગઢથી તેમણે યુગાન્દાના ખેડુનો જંગમાં મુસલમાની રાજ્ય નહેતા પસંદ કરતા તેમની સહાય લીધી. ખ્રિસ્તીઓમાં પણ કેથોલીક અને પ્રોટેસ્ટન્ટ શાખાવાળાઓને કસંપ હતો. પરંતુ આખરે તેઓ મ્યાન્ગાને ગાદી પર પાછો લાવવા સંમત થયા. એસ એટમાંથી મ્યાન્ગા પાછો આવ્યો અને મુસલમાનો સાથે કેટલીક સખત લડાઈઓ પછી તે ઇ. સ. ૧૮૮૯ (એક્ટોબર) માં ગાદી પાછી મેળવી શક્યા. આ લડાઈઓ વખતે સ્ટ્રાક્સ કરીને એક યુરોપીઅને મ્યાન્ગાને ઘણી મદદ કરી હતી. તેણે મી. જેક્સનને એક કાગળ લખ્યો અને તેને લઈ જેક્સનને ઓરીજન ઇસ્ટ આફ્રિકા કંપનીએ આ તરફ મોકલ્યો. તેને યુગાન્દામાં ન પેસવાની સલાહ

આપવામાં આવી હતી. જેકસન ઓટીશ રાજ્યસભાના વાવંટા મ્યાન્ગાને મોકલાવ્યો અને જાણાવ્યું કે આ સ્વીકારવાથી ઓટીશ રાજ્યના રક્ષણ હેઠળ તું આવશે અને તને પુરી મદદ આપવામાં આવશે. મ્યાન્ગાએ આ વાવંટા સ્વીકાર્યો પરંતુ જેકસનને ખોતાના મુખ્ય સ્થળે પાછા આવતાં બપોર પડી કે તેની ગેરહાજરી દરમિયાન ડો. પીટર્સ કરીને એક જર્મન લશ્કો કરીને તેનો બધો પત્રવહેવાર વાંચી લીધો હતો. પીટર્સ આ પત્રવહેવાર વાંચીને એકદમ મ્યાન્ગાને જર્મન રક્ષણ સ્વીકારવા દ્રોણીશ કરી, પરંતુ અહીંના લોકોએ તેમ કહ્યું ના પાડી. બીજી બાજુથી જેકસન આ બપોર સાંભળતાં એકદમ લશ્કર લઈને ઈ. સ. ૧૮૯૦ માં આવ્યો પરંતુ એવામાં યુરોપમાં જર્મનીએ ઇંગ્લાંડને સલાહની રૂએ યુગાન્ડા સોંપી લીધો. આ પછી બ્રિ. ઇ. આ. કંપની તરફથી સર લુગાર્ડ સત્તા જમાવવા આવ્યો અને તેણે આવીને ઈ. સ. ૧૮૯૦ ના ટીમેમ્બર મહીનામાં મ્યાન્ગા પાસે એક કરારનામું કરાવી લીધું. આ કરારનામાની રૂએ કરી રોમન ક્રેથોલીક અને પ્રોટેસ્ટન્ટ લોકો વચ્ચે ઝગડો પેડો, પરંતુ ધીરેધીરે મુસલમાનો કે જે પહેલાં ભાગી ગયા હતા તેમની હિંસાનગતી વધતી જતી હોવાથી બંનેને ફરી સુલહ કરવી પડી. મુસલમાનોને લાવવા માટે લુગાર્ડ તથા કેપ્ટન વીલીયમ આવ્યા અને મુસલમાનોને સખત હાર આપી.

આ વખતની અહીંયાંની સ્થિતિ જોઈ લુગાર્ડ બીજી

મદદ લેવા માટે ટોરો તરફ ગયો. પરંતુ તે અરસામાં અહીંયાં ક્રેથોલીક અને પ્રોટેસ્ટન્ટો વચ્ચે ઘણો કુસંપ થઈ ગયો હતો, જેથી ક્રેન્ટન ત્રીલીયમ મહા મુશ્કેલીથી કામ ચલાવતો હતો. લુગાર્ડે પાછા આવી મ્યાન્ગાને જણાવ્યું કે તારે ફ્રેન્ચ લોકોનાં (ક્રેથોલીક) પ્રશ્ન છોડી દેવો. પરંતુ તે તેણે માન્યું નહિ અને કંપાલા (લુગાર્ડ જે જગ્યાએ રહેતો હતો તે) ઉપર હુલ્લો કર્યો. ઇ. સ. ૧૮૯૨ ક્રેશુઆરી આ હુલ્લામાં તેને સખત હાર મળી જેથી તેને બુકાયા નાસી જવું પડ્યું. ત્યાંથી લુગાર્ડે ફરી પાછો બોલાવ્યો, અને એક નવા કરારનામા પર તેની સહી કરાવી લીધી અને ઇ. સ. ૧૮૯૨ ના માર્ચ માસમાં ફરી ગાદી પર બેસાડ્યો. આની સાથે સાથે મુસલમાનો તેમજ ખ્રિસ્તીઓ પાસે પણ કરારનામા કરાવી લીધાં, જેની રૂએ ખ્રિસ્તીઓને બુદ્ધ પરગણું તે મુસલમાનોને નાની નાની જગ્યાઓની સુઆગીરીઓ મળી છે.

યુગાન્ડાના રક્ષણના અર્થ બારે પડતો હોવાથી શ્રી. ઇ. આ. કંપનીના ડાયરેક્ટરોએ લુગાર્ડને ઇ. સ. ૧૮૯૨ ની આખરે ખાલી કરવા જણાવી દીધું. આથી લુગાર્ડે જાતે ઇંગ્લાંડ જઈ ડાયરેક્ટરોને અહીંયાંની ખરી સ્થિતિથી વાકેફ કર્યા. ઇંગ્લાંડ પહોંચતાંજ તેને માલમ પડી ગયું હતું કે બ્રિટીશ સરકારે હવેથી યુગાન્ડાના રક્ષણ માટે કંપનીને પૈસા આપવા ના પાડી છે. પરંતુ લોક લાગણી તદ્દન વિરુદ્ધ હોવાથી ઇંગ્લાંડની સરકારે સર પોર્ટલેને અહીંયાંની ખરી

સ્થિતિ તપાસવા માટે કમિશ્નર તરીકે મોકલ્યા. તેના આવવા દરમિયાન યુગાન્દા રેલ્વેના સર્વે ખાતાવાળા મેકડોનલ્ડને યુગાન્દામાં આવી અહીંયાં થતાં તોણનો સમાવવા માટે મોકલાવી આપ્યો. ઇ. સ. ૧૮૯૩ ના માર્ચ મહીનામાં પોર્ટલ આ દેશમાં આવ્યા. તેણે કંપનીનો વાવંટો કાઢી નાખી બ્રીટીશ રાજ્યનો વાવંટો ચઢાવી દીધો. પોર્ટલ અહીં મહીના આ દેશમાં રહીને પોતાની તખ્તીઅત હીક ન રહેવાના કારણે મેકડોનલ્ડને ચાર્જ સોંપી પાછો ગયો. તેની ગેરહાજરી દરમિયાન અહીંયાં ઘણીજ અંધાધુંધી ચાલી રહી હતી. સને ૧૮૯૩ માં કોસ્વીલ આ દેશમાં આવ્યા. અને તેણે ખુનીયોરોના રાજ્ય કબજેગાને હરાવ્યા. અને તેના લશ્કરને વીળેરી નાખ્યું. તે તેને પોતાનો દેશ છોડી ભગાડી મૂક્યા. ઇ. સ. ૧૮૯૪ ના ઓગસ્ટમાં કોસ્વીલે યુગાન્દાને ચિટનના સંક્લિત રાજ્ય તરીકે જાહેર કર્યું. આ વર્ષની આખરે કોસ્વીલ પાછો ગયો અને તેને બદલે બર્ફલી આવ્યા. તે પછીનાં બે વર્ષ સુસેલશાંતિમાં પસાર થયાં. આ વખત દરમિયાન દેશ ઘણીજ આખાદ થવા લાગ્યો અને રેલ્વેનું કામ ઇ. સ. ૧૮૯૫ માં શરૂ થયું. તે સને ૧૮૯૬ માં વિક્ટોરીયા સરોવરના કિનારા સુધી આવી પહોંચ્યું. ઇ. સ. ૧૮૯૬ ની સાલમાં યુગાન્દાની સરહદમાં બન્યોરો ને ખુસોગાને જોડી દીધો. ઇ. સ. ૧૮૯૭ માં બ્યારે બર્ફલી રાજ પર હતો અને તેની જગાએ ટર્નર કામ ચલાવતો હતો. તેના વખતમાં

શિરીશ રાજ્યની સામું કાવતરું ચલાવવા માંડ્યું. વીસન જે ભુગાન્ધાનો સુખો હતો તેને આ વાતની ખબર પડતાં તેણે કેટલાક આગેવાનોને ક્રેદ કર્યા. આ ઉપરથી મ્યાન્ગા જે ખાનગી રીતે આ કાવત્રું ચલાવતો હતો, તેણે ખુલ્લો અળવા જાહેર કર્યો અને અળવાખોરોને હરાવ્યા અને મ્યાન્ગા જે જર્મન સરહદમાં નાસી ગયો તેને ક્રેદ કરી આજ્ઞો. મ્યાન્ગાને અદલે તેના આળક દાઉદીયાને ગાદી પર બેસાડ્યા અને નેટીવ રાજ્યસત્તા ત્રણ દરેડી નીમીને ચલાવવા માંડી. થોડા વખત પછી અહીંના સુદાની લશ્કરે કંઈક અસંતોષને લક્ષને અળવા કર્યો અને તેણે ત્રણ યુરોપીયનોને મારી નાખ્યા. આ અળવામાં જેલમાંથી નાસી ગએલ મ્યાન્ગા અને અન્યોરોનો રાજ્ય કબજેગા જેને આ દેશમાંથી નાસી જવું પડ્યું હતું તેઓ પણ બળ્યા હતા. પરંતુ આખરે ૧૮૯૮ માં મ્યાન્ગા અને કબજેગા અનેને પકડવામાં આવ્યા અને તેમને મોંઘાસા તરફ મોકલાવી દીધા. ત્યાંથી તેમને સીસીલીસ ટાપુમાં લઈ જવામાં આવ્યા, ત્યાં મ્યાન્ગા સને ૧૯૦૩ માં મરી ગયો. આ પછીથી આજસુધી આ દેશનું રાજ્ય ખરાબર સુલેહશાંતિથી ચાલે છે.

મી. બર્કલી પછી પહેલવહેલા કમિશ્નર તરીકે સર જોહાન્સ્ટનને મોકલવામાં આવ્યા અને તેણે સને ૧૯૦૦ માં એક નવું જ કરારનામું બનાવ્યું. આ કરારનામાંથી અહીંયાની નેટીવ રાજ્યસત્તાને નેટીવો ઉપર પુરેપુરો અધિકાર મળ્યો.

અને તે લોકોની એક પાર્લામેન્ટ કે જે ૨૦ પરગણાના સુબાઓ અને ૬૬ રાજના નીમેલા સભાસદો અને ત્રણ ટૂંકીઓની બનાવી છે. તેને કાયદા બનાવવાની તથા ન્યાય આપવાની સત્તા આપી દીધી, પરંતુ તેમાં કાયદા પસાર કરીને ગવર્નરની મંજૂરી લેવી એટલી શરત રાખી.

ઈ. સ. ૧૯૦૨ માં સર જેમ્સ એડલર, ઇ. સ. ૧૯૦૫ માં સર હેસ્કેથ એલ આલ્ફો અને તેને ઇ. સ. ૧૯૦૭ થી ગવર્નરનો હોદ્દો મળ્યો, ત્યારપછીના અહીંના બધા ઉપરી અધિકારીઓ ગવર્નર તરીકે ઓળખાય છે.

તૈયાર છે !!

તૈયાર છે !!

યુગાદા પ્રોટેક્ટરેટ

નો

ગુજરાતી નકશો.

વિદ્યાર્થીઓને તેમજ આફ્રિકામાં રહેતા ઇન્ડિયનને

ધોળાકર ઉપયોગી

યુગાદા વિભાગનો નકશો

અમેાંને ગાય પ્રયત્ન કરી સુધારા વધારા સાથે

તૈયાર કરી પ્રસિદ્ધ કર્યો છે.

કિંમત ત્રા મિલ્લીન.

માગશે !!

માગશે !!!

ભૂગોળની વ્યાખ્યાઓ.

ગુજરાતી ધારણાં ભીલના વિદ્યાર્થીઓને

ઉપયોગી પ્રયોગો કરે.

મગનભાઈ કિશોરભાઈ પટેલ

રફલખાસર, એલ. યુગાદા.

(આફ્રિકા)

